

TÜRKİYE'DE SOSYAL SİGORTALARIN DOĞUŞU VE GELİŞMESİ

Gürbüz Ersan
Sosyal Sigortalar Kurumu
İstanbul İhtiyarlık Sigortası
2. Müdürü

Sosyal Güvenlik mevzuları, bugün bütün ülkelerde olduğu gibi memleketimizde de ilk plânda mütalea edilmekte ve büyük önem taşımaktadır.

Batı ülkelerinde geçirilen uzun tecrübelerden sonra bir asra yaklaşan zamandan beri tatbik edilen Sosyal Güvenlik mevzuları, memleketimizde esaslı olarak ancak 1946 yılında uygulanmaya başlamıştır.

Sosyal Güvenlik Tedbirlerinin yurdumuzdaki uygulaması:

1. Cumhuriyetin ilânından önce
2. 1923-1946 süresi
3. 1946 ve sonrası

olmak üzere üç bölümde incelenecektir.

BÖLÜM: 1

CUMHURİYETİN İLÂNINDAN ÖNCEKİ DÖNEM

I. O s m a n l ı İ m p a r a t o r l u ğ u
Z a m a n ı

Osmanlı İmparatorluğu zamanında Sosyal

Güvenlik mevzuunda alınmış esaslı tedbirlere rastlanılmamaktadır. Bu devirde daha çok kendi kendine yardım mekanizmasının işlediği görülmektedir.

İmparatorluğun son yıllarında bazı bölgelerde ve işlerde çalışanlar hakkında alınmış tedbirlere rastlanılmaktadır.

Osmanlılarda, kendi kendine yardım mekanizmasının işleyişi ve âmme müdahalesi özetle şu şekilde olmuştur.

A. Kendi Kendine Yardım

Kendi kendine yardım mekanizması ile sağlanan tedbirler başlıca şu 3 esasa dayanmıştır:

- Aile içi yardımlaşma
- Meslek teşekkülleri çerçevesinde yardımlaşma,
- Sosyal yardımlar.

a) Aile İçi Yardımlaşma

Osmanlı İmparatorluğunda nüfusun çoğunluğu tarım alanında çalıştığından aile, fertlerin sosyal risklere karşı korunmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Ailede yaşlılar, çalışma çağındaki olanlar ve çocuklar birlikte yaşamakta ve gelirlerini müşterek çalışmalarını sonucu sağlamaktaydılar. Çalışanlardan birinin bir hastalık veya kaza sonucu işgöremez duruma düşmesi veya ölümü halinde, diğerleri üretim faaliyetini yürütebiliyordu. Bu suretle hasta, sakat, yaşlı ve çocuklar gibi hiç veya kısmen çalışmayanların geçimi sağlanmakta idi.

Osmanlı İmparatorluğunda, nüfusun çoğunluğu tarım alanında çalışmakla birlikte, aynı zamanda geniş bir el sanatları faaliyeti mevcut idi. Bu alanda çalışanların sosyal risklere karşı korunması tarım sektöründe çalışanlardan pek farklı değildi. Ancak el sanatları kesiminde gelir esas olarak yalnız emek faktörüne dayandığından çalışanlardan birinin çalışma gücünü yitirmesi veya ölümü halinde ailenin geliri düşmekteydi. Buna mukabil ailelerin kalabalık oluşu ve bu ailede çoğu kez birden fazla çalışanın bulunması veyahut ustaların geçici olarak işten kalmaları halinde kalfa ve çırakların üretimi fazla aksatmadan sürdürmeleri ailenin geçim sıkıntısına düşmesine nisbeten engel olmakta idi.

b) Meslek Teşekkülleri Çerçevesinde Yardımlaşma

Osmanlı İmparatorluğu zamanında, el sanatları alanında çalışanların sosyal risklere karşı belirli bir ölçüde güvenliklerini sağlamak amacıyla esnaf birlikleri (Loncalar) bir takım sandıklar kurmuşlardır.

Bu sandıklar vasıtasıyla belirli ölçüde sosyal yardımlar yapılagelmiştir. 19'uncu yüzyılda Avrupa'nın makinalaşması ve büyük fabrikaların kurulması ile rekabetin artması, çok az da olsa yurt içinde yer yer makinalı üretimin başlaması sebepleriyle imparatorlukta küçük sanayi tamamen çökmüş ve bunun sonucu olarak da esnaf loncaları ve bunların kurmuş oldukları yardımlaşma sandıkları 19'uncu yüzyılın sonlarında bütünüyle ortadan kalkmışlardır.

c) Sosyal Yardımlar

İmparatorlukta sosyal yardımlar daha

çok dinsel kural ve geleneklere dayanmaktadır. Meselâ varlıklı kimseler tarafından verilen zekât, fitre, adak, kurban ve sadakalar düşük gelirlilere belirli çapta yardım teşkil ediyordu.

Ayrıca "Vakıflar" geniş çapta sosyal yardım sağlamakta idi. Bu kurumlar, köprü, çeşme, kütüphane, misafirhane, mesçit gibi kamu ihtiyaçlarını karşıladığı gibi muhtaç kimselere hastalık ve geçim sıkıntısı hallerinde yardım yapmaktaydılar. Özellikle son zamanlarda kurulan hastaneler, Darülaceze, Darüleytamlar ve Kızılay gibi kurumların bu alandaki faaliyetleri önem taşımaktadır.

B. Amme Müdahalesi

Osmanlı İmparatorluğu batı ülkelerindeki sanayileşme hareketine ayak uyduramadığından el sanatları yıkılmış, fabrikaların kurulmaması nedeniyle Avrupa ülkelerinde olduğu gibi fabrikalarda çalışan çok sayıda bağımlı işçi kütlesi doğmamış ve bu sebeple de işçi-işveren münasebetlerinin düzenlenmesi, işçilerin sosyal güvenliği gibi sorunlar ortaya çıkmamıştır. Bunun sonucu olarak da Sosyal Güvenlik alanında önemli tedbirler alınmamıştır. Yalnız, Maden Sektörü için 1865'te çıkan "Dilaverpaşa Nizamnamesi" ile 1869'da çıkan "Madin Nizamnamesi" istihdam politikasına ve çok cüz'i de olsa Sosyal Güvenlik tedbirlerine âme müdahalesi olarak gösterilebilir.

Bunlardan "Dilaverpaşa Nizamnamesi" Ereğli Kömür Bölgesindeki istihsâlin arttırılması amacını gütmektedir. Ancak, bazı hükümleri ile çalışma koşullarını düzenlemekte ve Sosyal Güvenlik yönünden ise yalnız hafif hastalara tedavi yardımları yapılmasını sağlamaktadır.

"Madin Nizamnamesi" ise istihdam ve Sosyal Güvenlik politikası yönünden Dilaverpaşa nizamnamesine göre önemli sayılabilecek yenilikler getirmiştir.

Bu nizamnameye göre:

- a) Madenlerde zorla çalıştırma sistemine son verilmiştir.
- b) İş kazalarına karşı önleyici ve koruyucu tedbirlerin alınması,
- c) Madenlerde bir doktor ve gerekli ilâçların bulundurulması,
- d) Kazaya uğrayan işçilere veya bunların ölümü halinde ailelerine miktarı yargı organlarınca tayin olunacak bir tazminat ödenmesi

esasları getirilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu devrinde yukarıda açıklananlar dışında asker ve memurlarla, sınırlı bazı işyerlerinde çalışanların belirli risklere karşı korunması amacıyla resmî veya özel bir takım emeklilik ve yardımlaşma sandıkları kurulmuştur.

Bunlardan 1909 yılında kurulan "Tersane-i Amireye Mensup İşçi Vesairenin Tekaüdiyele-ri Hakkında Nizamname" isimli tüzükle kurulmuş olan sandık, İmparatorlukta işçileri yaşlılık ve malûllükten ötürü uğrayacakları gelir kayıplarına karşı korumak amacını güden ilk Sosyal Güvenlik kurumunu teşkil etmektedir.

II. T ü r k i y e B ü y ü k M i l l e t
M e c l i s i n i n K u r u l u ş u n -
d a n S o n r a

10.9.1921 tarihli 151 sayılı "Ereğli

Havzai Fahmiye Maden Amelesinin Hukukuna Mütellik Kanun"la Sosyal Güvenlik Yönünden önemli yenilikler getirilmiştir.

Bu kanunla, işverenler, hastalanan, kazaya uğrayan işçilere ücretsiz olarak sağlık yardımları yapmaya, bunu sağlamak için maden yakınında hastahane açmaya ve doktor bulundurmaya mecbur tutulmuşlardır.

Yine bu kanun hükmünce madenlerde ihtiyat ve teavün sandıkları kurulmuş ve bu sandıklar "Amele Birliği" altında birleştirilmiştir.

Amele Birliğinin karşıladığı risklerin kapsamı Sosyal Sigortaların kuruluşundan sonra çok azalmış olmakla beraber, Amele Birliği zorunluluk esasına dayandığından, bu yönü ile bugünkü Sosyal Sigortalar uygulamasının Türkiye'deki ilk başlangıcı olarak nitelendirilebilir.

Amele Birliği'nin bugün sağlamakta olduğu yardımları henüz Sosyal Sigortalar kapsamına girmeyen iş kazaları ile meslek hastalıkları dışında kalan yaralanma ve hastalık hallerinde çalışmadıkları günler için gelir sağlamak, cenaze yardımı yapmak, belirli şartlarla ikraz vermek.

BÖLÜM: 2 1923-1946 SÜRESİ

Bu sürede, çalışanların Sosyal Güvenlikleri ile ilgili olarak alınan tedbirleri iki gruba ayırabiliriz:

- a) Kamu kesiminde çalışanların güvenliği,

b) Özel işyerlerinde çalışanların güvenliği.

a) Kamu kesiminde çalışanların, özellikle askerî ve mülkî erkânın muhtelif emekli sandıkları ile az da olsa Sosyal Güvenlikleri teminat altına alınmıştır. 1950 yılına kadar bu amaçla kurulan sandıkların adedi onbir'e yükselmiştir. 1.1.1950 tarihinde yürürlüğe giren 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu ile bu sandıkların (As.Fb. Tekaüt ve Muavenet Sandığı ile D.D.Y. Emekli Sandığı hariç) tümü Emekli Sandığı bünyesinde toplanmıştır. Hâlen memurların Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları bu sandıkça sağlanmaktadır.

b) Özel İşyerlerinde Çalışanların güvenliği:

Cumhuriyetin ilânından sonra, 3008 sayılı İş Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 15.6.1936 tarihine kadar işçi - işveren münasebetleri, Borçlar Kanunu'na göre düzenlenmiş ve yine İş Kanunu kapsamı dışında kalan işyerlerinde çalışanlar için durum bu tarihten sonra da devam etmiştir.

Borçlar Kanunumuzdaki Sosyal Güvenlikle ilgili hükümleri şöyle sıralayabiliriz:

- İşçilerin sağlığının korunması ve iş kazalarının önlenmesi için işverenlerce tedbirlerin alınması (Borçlar Kanunu md. 332)

- Uzun süreli işlerde, işçinin kusuru olmaksızın hastalığı sebebiyle çalışmadığı, veya askerlik ve benzeri sebeplerden dolayı işinden kaldığı kısa bir süre için ücret isteme hakkının korunması (Borçlar Kanunu Md. 328)

- İşverenler, iş kazaları yönünden işçilere karşı taşıdıkları sorumluluktan ötürü işçileri sigorta ettirebileceklerdir. (Borçlar Kanunu Md. 112) Ancak bu Zorunlu olmadığından tatbik sahası bulamamıştır.

6.11.1930 tarihinde yürürlüğe giren 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile çalışma hayatını düzenleyici tedbirler getirilmiştir.

İşçilerin sağlığını koruma ve Sosyal Güvenlikleri ile ilgili olarak, 50 ve daha fazla sayıda işçi çalıştıran işyerlerinde, hastalık, kaza ve analık hallerinde işçilere gerekli sağlık yardımlarının sağlanması gayesiyle tabip bulundurulması, 100 ilâ 500 işçi çalıştıran işyerlerinde bir revir, 500 den fazla işçi çalıştıran işyerlerinde 100 kişiye bir yatak hesabıyla hastane açılması hükmolunmuştur (Madde 180).

Ancak, gerekli denetim yapılamadığından bu yükümlülükler uygulamada pek işlememiştir.

3008 Sayılı İş Kanunu'nun Yürürlüğe Girişinden Sonra:

3008 Sayılı İş Kanunu'nun 15.6.1936 tarihinde yürürlüğe girmesiyle Türk İş Hukuku doğmuş ve istihdam politikasına Devletin esaslı bir şekilde müdahalesi başlamıştır.

İş Kanunu'nun 100 ilâ 107'nci maddelerinde Sosyal Sigortaların kuruluşu ile ilgili olarak bir takım ilkeler konulmuştur. Bunlar:

1. İş hayatında iş kazaları ile meslek hastalıkları "hastalık", "analık", "yaşlılık", "işten kalma" ve "ölüm" hallerine karşı yapılacak sosyal yardımlar, Devlet tarafından tanzim ve idare edilir.

Bu vazifenin ifası için, bu kanunun yürürlük tarihinden itibaren 1 yıl içinde "işçi sigorta idaresi" kurulur (Madde 100).

2. İşçiler, işyerlerine alınmaları ile beraber kendiliğinden sigortalı olurlar. Sigortalı olmak hak ve yükümlerinden kaçılmaz ve vazgeçilemez.

Sözleşmelere, Sosyal Sigorta yardım ve yükümlerini azaltmak veya başkasına devretmek yolunda hükümler konulamaz (Madde 101).

3. İşveren, sigorta mükellefiyetinden dolayı işçi ücretlerinden indirme yapamaz (Madde 106).

4. İşçi sigorta idaresi, ilk önce "iş kazasıyla meslek hastalıkları" ve "analık" sigortalarını yapar. Bu konu ile ilgili kanunlar, bu kanunun yürürlük tarihinden itibaren en geç 6 ay sonuna kadar ve diğer sigorta kolllarına ait kanunlar ise o sigortaların tatbikatına imkân hasıl oldukça, Hükümet tarafından Büyük Millet Meclisine sevk edilir (Madde 107).

Yukarıda sıralanan Sosyal Sigortalar mensiplerinden başka İş Kanununda bu konuda aşağıda sıralanan koruyucu tedbirler de yer almıştır.

5. Gebe olan kadın işçilerin, doğumdan önce ve sonra üçer hafta, lüzumunda 6 şar hafta çalıştırılması yasaklanmış ve aynı işyerinde 3 aydan fazla çalışmış bu durumdaki kadın işçilere istirahatli kaldıkları sürece yarım ücret ödenmesi öngörülmüştür (Madde 25).

6. İşverenler işten dolayı hastalanan işçilerini (tüzükte belirtilecek süre ve şartlar dahilinde) tedavi ettirmeğe ve bu sürede yarım ücret vermeğe mecbur tutulmuşlardır (Madde 25).

7. Her işveren işçilerin sağlığını koruma ve iş emniyetini temin için gerekli tedbirleri almaya zorunlu kılınmıştır (Madde 54).

8. İşyerlerinde işverenler tarafından iş kazalarına ve sarî hastalıklara karşı tedbirler alınacak ve tedavi malzemeleri bulundurulacaktır (Madde 55).

9. Ağır ve tehlikeli işlerde çalışacak işçilerle, 18 yaşından küçük olanların işe alınmalarından önce vücutta bu işlere elverişli olduklarına dair hekim raporu alınacaktır (Md. 59, 60).

10. Gebe ve emzikli kadınların çalıştırılacakları işler ve çalıştırılamıyacakları devreler tüzükle tayin olunacaktır (Madde 61).

11. İşyerlerinde tüzükle belirtilecek şartlarla tedavi odaları, revir, hastane açılacaktır (Madde 62/ç).

Yürürlükten kaldırılmış bulunan 3008 sayılı İş Kanunu'nun Sosyal Sigortaların kuruluşu ile ilgili hükümlerinin uygulaması İkinci Dünya Savaşı ve diğer çeşitli sebeplerle 1946 yılına kadar ertelenmiştir.

BÖLÜM: 3 1946'DAN SONRASI

9.7.1945 tarihinde kabul edilen ve 1.1.1946 tarihinde yürürlüğe giren 4792 sayılı kanunla "İş hayatında türlü hallere karşı ilgili sigorta kanunlarını uygulamak ve Çalışma Bakanlığı'na bağlı olmak üzere İşçi Sigortaları Kurumu vücade getirilmiştir."

İşçi Sigortaları Kurumunun adı 1.3.1965

tarihinde yürürlüğe giren 506 sayılı kanunla "Sosyal Sigortalar Kurumu" olarak değişmiştir (506.S.K.Madde 136).

Sosyal Sigortalar Kurumu, Özel Hukuk hükümlerine tabi, malî ve idarî bakımdan özerk ve tüzel kişilikte bir Devlet Kurumudur.

- A. Genel Müdürlük
- B. Yönetim Kurulu
- C. Genel Kurul

organlarından teşekkül eden Sosyal Sigortalar Kurumu, bazı istisnalar hariç, bağımlı olarak çalışanlara ve bunların hak sahibi durumunda bulunanlarına:

1. İş kazaları ile meslek hastalıkları,
2. Hastalık, analık,
3. Malûllük, yaşlılık ve ölüm

sigortaları kollarından gerekli yardımları sağlayan Sosyal Sigortalar Kanununu uygulamaktadır.

I. K a p s a m

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun yürürlüğe girdiği 1.3.1965 tarihine kadar, Sosyal Sigortaların uygulanması 3008 sayılı İş Kanunu'na bağlı olmuştur.

Bu tarihe kadar, bir işyerinde çalışanlara ve işyerine sigorta kanunlarının uygulanabilmesi için, bu işyerinin İş Kanunu kapsamına alınması gerekmekte idi.

3008 sayılı İş Kanununda ise kapsam oldukça dar tutulmuş, çiftçilik, deniz ve hava işleri ile ilgili faaliyetler uygulama alanı dışında bırakılmıştır. Ayrıca diğer iş kollarında ise uygulama çalıştırılanların sayısı i-

le sınırlandırılmıştır.

Kanunun 1'inci maddesinde "Bir iş akdi dolayısıyla, başka bir şahsın işyerinde bedenlen veyahut bedenlen ve fikren çalışan kimse" işçi olarak tarif edilmiş, ikinci maddesinde ise "mahiyeti itibariyle yolunda işleyebilmesi için günde en az 10 işçi çalıştıran veya çalıştırmayı gerektiren işyerlerine" kanunun uygulanacağı belirtilmiştir. 1950 ve 1952 yıllarında yapılan değişikliklerle ve Bakanlar Kurulu'na verilen yetki ile uygulama alanı daha da genişletilmiştir.

1952 yılında, 5953 sayılı kanunla fikir işçisi sayılan Gazeteciler kapsama alınmış, 1954 yılında 6379 sayılı Deniz-İş Kanunu çıkarılmış ve Deniz Ulaştırma işlerinde çalışanlar da Sosyal Sigortalarla ilgilendirilmiştir.

Bu suretle kapsam, zamanla daha genişlemiş ve 1.3.1965 tarihine kadar yukarıda sayılan kanunların kapsamına giren işyerlerinde çalışanlar hakkında Sosyal Sigortalar uygulanmıştır.

1.3.1965 tarihinde yürürlüğe giren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile diğer kanunlar arasındaki ilişki kaldırılmış ve sigorta kanunları müstakil olarak uygulanmaya başlamıştır. 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 2'nci maddesindeki "Bir hizmet akdine dayanarak, bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılanlar, bu kanuna göre sigortalı sayılırlar" hükmü ile sigortalı sayılanlar tarif edilmiştir.

Kanunun 3'üncü maddesinde sigortalı sayılmayanlar ile bazı sigorta kollarının kimlere uygulanmayacağı belirtilmiştir.

Buna göre:

- a. Tarım işlerinde çalışanlar (Tarım San'atları hariç)
- b. İşverenin ücretsiz çalışan eşi,
- c. Aynı konutla birlikte yaşayan ve üçüncü dereceye kadar (üçüncü derece dahil)

hısımlar arasında ve aralarına dışarıdan kimse katılmıyarak bu konut içinde yapılan işlerde çalışanlar,

- d. Ev hizmetlerinde çalışanlar,
- e. Askerlik hizmetini yapmakta olan yükümlüler,
- f. Kanunla kurulu emekli sandıklarına aidat ödemekte olanlar,
- g. Yabancı bir memlekette kurulu herhangi bir müessese nam ve hesabına bir iş için gönderilen ve o memlekette sigortalı olduğunu bildiren yabancı kimseler,
- h. Resmî meslek ve san'at okullarında çalışan öğrenciler,
- ı. Sağlık müesseselerinde işe alıştırılmakta olan hasta ve malûller,
- j. Herhangi bir işverene hizmet akdi ile bağlı olmaksızın kendi nam ve hesabına çalışanlar

sigortalı sayılmazlar.

Aşağıda sayılanlar hakkında bazı sigorta kolları uygulanmaz:

- a. Yabancı uyruklular yazılı istekte bulunmazlarsa bunlar hakkında, malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları uygulanmaz (ancak

yabancı uyruklu olmakla beraber Sosyal Güvenlik Sözleşmesi yaptığımız ülkelerin vatandaşları yazılı istekte bulunmasalar dahi kendiliğinden bu sigorta kolu ile de ilgilendirilmektedir).

b. Çıraklar hakkında çıraklık süresinde analık, malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile eş ve çocuklara sağlık yapılması ile ilgili 35'inci madde hükmü uygulanmaz (ancak çıraklık kanunu çıkmadığından çıraklar hakkında hiç bir sigorta kolu uygulanmamaktadır).

c. Kanunla kurulu emekli sandıklarından malûllük veya emekli aylığı alanlar hakkında malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları uygulanmaz.

Ancak bunlardan kendi kanunlarına göre görev malûllüğü aylığı bağlanmış bulunanlar kurumdan yazılı istekte bulunurlarsa, istek tarihinden sonraki aybaşından itibaren bunlar hakkında malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları uygulanır.

506 sayılı yasa ile Sosyal Sigortaların uygulaması diğer kanunlara bağımlı olmaktan kurtulmuş olmakla birlikte en önemli yenilik sigortalılığın işe alınmasıyla kendiliğinden başlaması (Madde 6) ve bir kişi çalıştıran işyerlerinin Sosyal Sigortalar kapsamına alınmasıdır. Ancak bu husus anılan kanunun geçici birinci maddesi hükmünce Bakanlar Kurulu kararı ile kademeli olarak uygulanmış ve en son 1.4.1971 de bütün yurttta tamamlanmıştır.

Ayrıca işverenin işyeri bildirgesini vermemesi veya geç vermesi kanunda belirtilen sigorta hak ve yükümlerini kaldırmayacağıdır (Madde 8). Bu suretle, herhangi bir işveren işyerinde hizmet akdi ile bir kişi çalıştırmaya başladığı anda, işyeri sigorta kanunu kap-

samına kendiliğinden girmekte ve çalışan kimse de işe alınmasıyla kendiliğinden sigortalı olmaktadır.

İşverenin, bir ay içinde kuruma vermekle yükümlü olduğu işyeri bildirgesini ve sigortalı işe giriş bildirgesini vermemesi Sosyal Sigorta hak ve yükümlerini kaldırmamaktadır.

Ayrıca, anılan kanunun 140'ıncı maddesinin A fıkrasında işyeri bildirgesini süresi içinde kuruma vermeyen işverenlerin 200-5.000 TL arasında ve tekerrürü hallerinde, birinci defasında 1000 TL'dan ikinci defasında 1500 TL dan az olmamak üzere ağır para cezasına mahkûm olacakları, 10'uncu maddesinde ise işyerinin ve çalıştırılan sigortalının süresi içinde bildirilmemesi halinde, bildirgenin verildiği veya sigortalı çalıştırıldığı Kurumca tesbit edildiği tarihten önce meydana gelen iş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve analık hallerinde ilgililere sigorta yardımları kurumca sağlanır ancak bununla ilgili olarak kurumca yapılan ve yapılması gerekli bulunan her türlü masrafların tutarı ile gelir bağlanırsa, gelirin tarifeye göre hesabedilecek sermaye değeri tutarı işverene ödettirileceği hükümlenmiştir.

II. B a ğ ı m s ı z Ç a l ı Ő a n l a r ı n S i ğ o r t a s ı

Esnaf, sanatkâr ve diğer bağımsız çalışanlar 1.10.1972 tarihine kadar Sosyal Güvenlik yardımlarından yoksun kalmışlardır. Her ne kadar 506 sayılı yasanın 86'ncı maddesi hükümüne, sigortalı sayılmayanların topluluk yoluyla Sosyal Sigortalara girmelerine imkân, sağlanmış ise de, zorunluluk olmadığından bu hüküm pek işlememiştir.

1.10.1972 tarihinde yürürlüğe giren

1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu ile bağımsız çalışanlar hakkında Malgüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları uygulanmaya başlamıştır.

Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan:

- a) Kanunla kurulu meslek kuruluşlarına yazılı olanlar,
- b) Kollektif řirket ortakları,
- c) Adi Komandit řirketlerin komandite ve komanditer ortakları,
- d) Limited řirket ortakları,
- e) Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları,

zorunlu olarak bu kanun kapsamına girmektedir. Kendi adına ve hesabına çalışmakla beraber:

- a) Herhangi bir meslek kuruluşuna yazılması zorunlu olmayanlar,
- b) 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa veya çeşitli emekli sandıklarına tâbi olarak çalışanlar,
- c) Tarım içi yapanlar (Tarım san'atları hariç)
- d) Yabancı uyruklular

kanun kapsamına alınmamışlardır.

III. 506 Sayılı Sosyal
Sigortalılar Kanununa
Göre Sigorta Primine
Esas Ücretler ve
Prim Oranları

Sosyal Sigorta yardımlarını karşılamak üzere sigortalıların ücretleri üzerinden prim alınır. Bu primlerin bir kısmını işverenler öder, bir kısmına da sigortalılar katkıda bulunurlar.

A. Primlere Esas Teşkil Eden Ücretler

- a) Sigortalıların bir ay için hakettikleri ücretleri,
- b) Prim veya ikramiye gibi ödemeler,
- c) İdare ve kaza mercilerince ödenmesine karar verilen ücret, prim veya ikramiyelerdir.

Yolluklar, çocuk ve aile yardımları, doğum, ölüm ve evlenme yardımları ile aynı yardımlar, kıdem tazminatı, def'aten ödenen ihbar tazminatı sigorta primlerinden müstesna tutulmuştur.

Ayrıca, aylık ücret tutarınının 50 kuruşa kadar olan lira kesirleri de prime tabi değildir. 50 kuruş ve daha yukarısı liraya tamamlanarak primi hesap edilir.

Prime esas günlük ücretin alt ve üst sınırları da belirtilmiştir. Halen alt sınır günde 18.- TL., üst sınır ise 165.- TL'dir. Buna göre de günlük 165.- TL'dan fazla kazançların 165.- TL'nı aşan kısmı prime tâbi değildir.

Birden çok işverenin işinde aynı zamanda çalışan kimselerin, bu kazançları ayrı ayrı

alt ve üst sınıra tâbi tutulur. Ancak bunların toplamı üst sınırı aşarsa, aşan kısmına ait sigortalı hissesi olan prim, sigortalının yazılı isteği üzerine iade edilir.

B. Prim Oranları

1. İş kazaları ile meslek hastalıkları priminin tümünü işverenler öder.

Bu primler, işyerinde yapılan işin iş kazaları ile meslek hastalıkları sigortası yönünden gösterdiği tehlikenin ağırlığına göre değişir.

İş kolları 12 tehlike derecesine ayrılmış olup, prim oranları yekdiğerinden % 0,5 farklı olarak en düşük haddi % 0,5 ve en yüksek haddi % 6'dır.

2. Hastalık sigortası primi % 8'dir.

Bunun yarısını sigortalı, yarısını da işverenler öder.

3. Analık sigortası prim oranı % 1'dir.

Tamamını işverenler öder.

4. Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları prim oranı % 13'tür.

Bunun % 6'sını sigortalı, % 7'sini işverenler öder.

Maden ocaklarının yeraltı işlerinde çalışanların bu sigorta koluna ait prim oranı % 16'dır. Bunun % 7'sini sigortalı, % 9'unu işverenler öder.

C. Primlerin Ödenmesi

İşveren sigortalıların ücretlerinden primleri kesmeye ve kendi hissesini de ekleyerek müteakip ayın sonuna kadar kuruma ödemeye mecburdur.

506 sayılı yasanın getirdiği en önemli değişikliklerden birisi de bir ay içinde hakedilen ücretler sigortalıya ödenmese dahi, bu ücretlere ait primlerin tümünü işverenlerin zamanında kuruma ödemeye mecbur tutulmasıdır.

Ancak, prim veya ikramiyelerle idare ve kaza mercilerince ödenmesine karar verilen ücret, prim veya ikramiye gibi haklar, ödendiği takdirde primleri müteakip ayın sonuna kadar kuruma yatırılacaktır.

Primler zamanında kuruma ödenmezse ödenmiyen kısma, sürenin bittiği tarihten başlayarak bir aylık süre için % 10 ve bundan sonraki her ay için % 2 gecikme zammı uygulanır.

Gecikme zammı yalnız prim alacaklarına uygulanır ve tutarı bu zammın uygulandığı prim miktarının % 20'sini geçemez.

Primlerin zamanında ödenmiyen kısmı için, gecikme zammının uygulandığı sürenin sonundan itibaren kanunî faiz (% 5) uygulanır.

Yanlış ve yersiz olarak alınmış olduğu anlaşılan primler, alındıkları tarihlerden on yıl geçmemişse hisseleri oranında işverenlere ve sigortalılara geri verilir.

İşverenlere ödenecek kısmı için kurumca kanunî faiz (% 5) de verilir.

IV. S i g o r t a K o l l a r ı
V e U y g u l a m a s ı

A. İş Kazaları İle Meslek Hastalıkları

27.6.1945 tarihinde kabul edilen ve 1.7.1946 tarihinde yürürlüğe giren 4772 sayılı kanunla memleketimizde ilk defa "İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları" uygulanmaya başlamıştır.

Bu kanunla, sigortalılara iş kazaları ile meslek hastalıkları yardımları ile sigortalı kadının veya sigortalı erkeğin sigortalı olmayan karısının analığı halinde gerekli yardımların yapılması sağlanmıştır.

1.3.1951 tarihinde yürürlüğe giren 5502 sayılı "Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu" ile Analık Sigortası bu kanundan ayrılmıştır.

İş kazaları ile meslek hastalıkları sigortası ile sigortalılara veya bunların ölümleri halinde hak sahiplerine bağlanan yardımlar 1946'dan bu yana çeşitli kanunlarla arttırılmıştır.

506 sayılı kanunun 11 'inci maddesinde iş kazası ve meslek hastalığının tarifi şu şekilde yapılmıştır:

"İş kazası, aşağıdaki hâl ve durumlardan birinde meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedence veya ruhça arızaya uğratan olaydır:

- a) Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,
- b) İşveren tarafından yürütülmekte olan iş dolayısıyla,
- c) Sigortalının işveren tarafından gö-

rev ile başka yere gönderilmesi yüzünden asii işini yapmaksızın geçen zamanlarda,

d) Emzikli kadın sigortalının çocuğuna ait vermek için ayrılan zamanlarda,

e) Sigortalıların, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere toplu olarak götürülüp getirilmeleri sırasında"

"Meslek Hastalığı, sigortalının çalıştırıldığı işin niteliğine göre tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, sakatlık veya ruhî arıza halleridir."

Halen, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 12'nci maddesince iş kazaları ile meslek hastalıkları sigortasından sağlanan yardımlar şunlardır:

- a) Sağlık yardımı yapılması,
- b) Geçici iş göremezlik süresince günlük ödenek verilmesi,
- c) Sürekli iş göremezlik hallerinde gelir verilmesi,
- d) Protez araç ve gereçlerinin sağlanması, takılması, onarılması ve yenilenmesi,
- e) Sağlık yardımı veya protez için sigortalının başka yere gönderilmesi,
- f) İş kazası veya meslek hastalığı dolayısıyla bedenî veya ruhî bir arızaya uğrayanlardan, yurt içinde tedavisi mümkün olmayıp ancak yabancı bir ülkede tedavisi için gönderilmesi ve bu hallerde gidip gelme yol parası ile tedavi ücretinin kurumca ödenmesi,
- g) Cenaze masrafı karşılığı verilmesi,
- h) Sigortalının ölümünde hak sahiplerine gelir bağlanması.

Yukarıda belirtilen yardımlardan yararlanmak için sigortalının bir süre çalışması şartı aranmaz.

1. Sağlık Yardımlarının Tarifi ve Süresi:
(Madde 13, 14)

Sigortalıya yapılacak sağlık yardımları, sigortalının hekime muayene ettirilmesi, gerekli hallerde sağlık tesislerine yatırılması, her türlü muayenelerin yaptırılması ve gerekli ilâç ve iyileştirme vasıtalarının sağlanması şeklinde olur. Bu yardımlar, sigortalının sağlığını koruma, çalışma gücünü yeniden kazandırma ve kendi ihtiyaçlarını görme yeteneğini arttırma amacını güder ve tedavi süresi sigortalının sağlık durumunun gerektirdiği sürece devam eder.

2. Geçici İş Göremezlik Ödeneği: (Md. 16)

Sigortalının iş kazası veya meslek hastalığı sebebiyle belirli bir süre işinden kalması geçici işgöremezlik halidir. Bu süre için sigortalıya verilen ödeneye geçici işgöremezlik ödeneği denir.

İş kazası veya meslek hastalığı sebebiyle geçici işgöremezliğe uğrayan sigortalıya her gün için geçici işgöremezlik ödeneği verilir.

Geçici işgöremezlik ödeneği, iş kazasının olduğu veya meslek hastalığının tesbit edildiği tarihten önceki üç takvim ayı içinde elde edilen ve sigorta primine esas teşkil eden kazançlar toplamının bu üç ay içindeki prim ödeme gün sayısına bölünmesi ile bulunacak ortalama günlük kazançta göre verilir (Md.8).

Geçindirmekle yükümlü kimsesi bulunanlara verilecek günlük ödenek, bulunan ortalama günlük kazancının yatırılarak tedavilerde yarısı, evinde istirahatlerde üçte ikisidir.

Geçindirmekle yükümlü kimsesi bulunmayanlara yatarak tedavilerde üçte biri, evinde

istirahatlerde yarısıdır.

3. Sürekli İş Göremezlik Hali ve Geliri: (Madde 18, 19).

İş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az % 10 azaldığı tesbit edilen sigortalı sürekli iş göremezlik gelirin hak kazanır.

Sürekli ve tam iş göremezliğe uğrayan sigortalıya, geçici iş göremezlik ödeneğine esas teşkil eden günlük kazancının 360'la çarpılması sonucu bulunan yıllık kazancının % 70'i oranında yıllık gelir bağlanır.

Sürekli kısmî iş göremezlikte ise tam iş göremezlik geliri gibi hesaplanarak bunun iş göremezlik derecesi oranındaki tutarı kendisine verilir.

Sigortalı başka birinin sürekli bakımına muhtaç ise bu gelir % 50 artırılır.

4. Gelirinin Sermayeye Çevrilmesi: (Madde 22).

Sürekli iş göremezlik gelirinin sigortalıya ömrü boyunca verilmesi esastır.

Ancak, iş kazası sonucu tesbit edilen derece % 25'den az ise ve bunun 3 yıl içinde değişmesinin mümkün olmadığı kurumca tesbit edilmiş ise sigortalının talebi üzerine bu geliri sermaye olarak ödenir.

5. Eş ve Çocuklara Gelir Bağlanması (Md.23).

İş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölümlerde, sigortalının geçici işgöremezlik ödeneğine esas teşkil eden ortalama günlük kazancının 360'la çarpılması sonucu bulunan yıllık kazancının % 70'i hak sahiplerine bağlan-

cak aylığa esas teşkil eder.

Bunun kurumdan gelir alan çocuğu bulunan eşe % 50'si, çocuğu bulunmayan eşe üçte ikisi, (sigortalı kadının ölümü halinde kocasının hak sahibi olabilmesi için, kocanın, sigortalı kadının ölümü tarihinde çalışmıyacak durumda malûl olması veya 55 yaşını doldurmuş ve geçimin sigortalı kadın tarafından sağlandığının belgelenmesi şarttır).

Çocuklardan 18 yaşını, orta öğretim yapması halinde 20 yaşını, yüksek öğretim yapması halinde 25 yaşını doldurmamış olanlara veya bu yaşları doldurmakla beraber çalışmıyacak derecede malûl bulunanlara % 25, anasız ve babasız kalmaları halinde % 50 oranında gelir bağlanır.

Hak sahiplerine bağlanan gelirlerin toplamı sigortalının yıllık kazancının % 70'ini aşamaz. Bu sınırın aşılması için gerekirse hak sahiplerinin gelirleri orantılı olarak düşürülür.

6. Ana ve Babaya Gelir Bağlanması (Md. 24)

Sigortalının ölümü tarihinde eşi ve çocuklarına bağlanması gereken gelirlerin toplamı sigortalının yıllık kazancının % 70'inden aşağı ise artanı eşit hisseler halinde geçiminin sigortalı tarafından sağlandığı belgelenen ana ve babasına, her birinin % 25'i geçmemek üzere verilir.

7. Cenaze Masrafı Karşılığı: (Madde 103)

İş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının ailesine, veya cenazeyi kaldırıma Bakanlar Kurulu kararı ile halen 300.- TL cenaze masrafı karşılığı ödenmektedir.

8. Geçici İş Göremezlik Ödeneğini Veya Sürekli İş Göremezlik Gelirini Azaltan Veya Tamamen Kaldıran Haller:

a) Hekim tavsiyesine uymaması yüzünden tedavi süresinin uzamasına, malûl kalmasına veya malûllük derecesinin artmasına sebep olan sigortalının geçici veya sürekli iş göremezlik gelirleri raporda belirtilen oranda ve en çok % 50 oranında düşürülür (Madde 17).

b) Teklif edilen tedaviyi kabul etmeyen sigortalıya tedaviyi kabul edinceye kadar ödenek ve gelir verilmez ve sağlık yardımı yapılmaz (Madde 17).

c) Bağışlanmaz kusuru olan sigortalının ödeneği ve geliri kusurun derecesine göre ve en çok % 50 oranında eksiltilir (Madde 111).

d) Kastî veya suç sayılır bir hareketi sebebiyle iş kazasına uğrayan veya meslek hastalığına tutulan sigortalıya ödenek ve gelir verilmez, sadece sağlık yardımı yapılır (Madde 110).

9. İşverenlerin Sorumlulukları

a) İşveren iş kazasına uğrayan sigortalıya sağlık durumunun gerektirdiği sağlık yardımlarını yapmakla yükümlüdür (Madde 15).

b) İş kazası veya meslek hastalığı işverenin kasdi veya işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat hükümlerine aykırı hareketi veya suç sayılır bir eylemi sonucu olmuşsa, Kurumca sigortalıya veya hak sahiplerine gerekli yardımlar yapılır fakat bu yardımların tutarı işverene ödettirilir (Madde 26).

c) İş kazasını kuruma kazadan sonraki iki gün içinde bildirmeyen işveren, bu yüzden doğan ve ileride doğacak olan kurum zararlarından sorumludur (Madde 27).

d) Yanlış bildirme sebebiyle kurumca yersiz olarak yapılan masraflar işverenden alınır ve Genel Hükümlere göre ayrıca kovuşturma yapılır (Madde 29).

B. Hastalık Sigortası

Hastalık sigortası uygulaması yurdumuzda 5502 sayılı kanunla 1.3.1951 tarihinden itibaren başlamıştır. O tarihten bu yana muhtelif kanunlarla yardımları arttırılmıştır.

1.3.1965'te yürürlüğe giren 506 sayılı kanunla 5502 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile hastalık sigortasından sigortalıya iş kazalarıyla meslek hastalıkları sigortası kapsamı dışında kalan hastalıklarda aşağıda yazılı yardımlar sağlanır.

- a) Sağlık yardımı yapılması (eş ve çocuklarla, malûl ve yaşlılar dahil)
- b) Ağız protezleri dışındaki protez araç ve gereçlerinin sağlanması, takılması, onarılması ve yenilenmesi,
- c) Geçici iş göremezlik süresince günlük ödenek verilmesi,
- d) Gerekli hallerde muayene ve tedavi için yurt içinde başka bir yere gönderilmesi.

1. Sağlık Yardımları ve Süresi (Md. 33-34)

Sigortalının sağlığını koruma, çalışma gücünü yeniden kazandırma ve kendi ihtiyaçlarını görme kabiliyetini arttırma amacını güden sağlık yardımları şunlardır:

- a) Hekime muayene ettirilmesi, hekimin göstereceği lüzum üzerine gereken muayenelerinin yaptırılması ve tedavisinin sağlanması,
- b) Gerekirse sağlık tesislerine yatırılması,
- c) Tedavisi süresince gerekli ilâç ve iyileştirme vasıtalarının sağlanması

Bu sigorta kolunda sağlık yardımı en çok 18 ay olarak sınırlandırılmıştır. Ancak bu sınır devamlı olan tedavi içindir. Yukarıda yazılı yardımlardan yararlanabilmesi için sigortalının bir süre sigortalı olması aranmaz.

2. Eş ve Çocuklara Sağlık Yardımı Yapılması (Madde 35).

Sigortalının eşi ve geçindirmekle yükümlü olduğu çocukları, hastalıkları halinde sağlık yardımlarından sigortalıya tanınan sürece yararlanırlar. Ancak ayakta yapılan tedavilerde verilen ilâç bedelinin % 20'sini sigortalı öder.

Bu yardımdan yararlanabilmek için sigortalının hastalığının anlaşıldığı tarihten önceki bir yıl içinde en az 120 gün hastalık primi ödemiş olması şarttır.

3. Malûl ve Yaşlılara Sağlık Yardımı Yapılması (Madde 36)

Bu kanuna göre sürekli iş göremezlik

geliri, malûllük veya yaşlılık aylığı almakta olanlar süresiz olarak sağlık yardımlarından yararlanırlar.

4. Geçici İş Göremezlik Ödeneğinin Verilmesi (Madde 37)

Hastalık halinde, kurumca tayin ve tesbit olunan hekim veya sağlık kurullarından dinlenme raporu almış bulunan sigortalılardan, geçici iş göremezliğin başladığı tarihten önceki bir yıl içinde en az 120 gün hastalık sigortası primi ödemiş bulunanlara geçici işgöremezliği geçmemek üzere her gün için geçici iş göremezlik ödeneği verilir. Geçici işgöremezlik ödeneğine esas teşkil eden günlük kazanç, prensip olarak sigortalının geçici iş göremezliğe uğradığı tarihten önceki prim ödediği 3 takvim ayı içinde elde ettiği prime esas kazanç toplamının, bu üç ay içindeki gün sayısına bölünmesi suretiyle bulunur.

Verilecek ödenek miktarı ise, sigortalının geçindirmekle yükümlü bulunduğu kimsesi varsa, yatırılarak tedavilerde günlük kazancının yarısı, ayakta istirahatlerde üçte ikisidir. Şayet sigortalının geçindirmekle yükümlü kimsesi yoksa yatırılarak tedavilerde günlük kazancının üçte biri, ayakta tedavilerde yarısıdır.

5. Sigortalılık Niteliğini Yitirenlerin Tedavisi

Sigortalılık niteliğini yitirenlerden, bu tarihten önceki bir yıl içinde en az 120 gün hastalık sigortası primi ödemiş olanlara bu niteliğin yitirilişinden başlamak üzere altı ay içinde neydana gelecek hastalıklarda, sağlık yardımlarından faydalananlar ve gerekirse yurt içinde başka yere tedavi için kurumca gönderilirler. Geçici iş göremezlik ödeneği verilmez.

6. Sigortalıların Sorumluluğu

a) Hekimce alınması istenen tedbirlere uymayan sigortalılara, bu tedbirleri yerine getirmedikleri süre içinde ödenek verilmez (Madde 38).

b) Tedavinin sona erdiğine ve çalışabilir durumda olduğuna dair kurum hekimlerinden belge almaksızın başka işte çalışan sigortalının aynı hastalığı sebebiyle yapılan tedavi masrafları kendisinden alınır. Başka bir işte veya eski işinde çalışmış olursa bu süreler için geçici iş göremezlik ödeneği verilmez, verilmiş olanlarda sigortalıdan geri alınır (Madde 38).

c) Kasdî ve suç sayılır hareketi yüzünden hastalanan sigortalıya geçici iş göremezlik ödeneği verilmez, sadece sağlık yardımı yapılır (Madde 110).

d) Bağışlanmaz kusuru yüzünden hastalanan sigortalıya verilecek ödenek miktarı en çok % 50 oranında azaltılabilir.

7. İşverenin Sorumluluğu

a) Tedavinin sona erdiğine ve çalışabilir durumda olduğuna dair kurum hekiminden belge almaksızın eski işverenin işinde çalıştırılan sigortalının aynı hastalığı sebebiyle yapılması gereken tedavi masrafları işverenden alınır (Madde 38).

b) Çalışma mevzuatına göre sağlık raporu alınması gerektiği halde böyle bir rapora dayanılmaksızın veya eldeki rapora aykırı olarak bünyeye elverişli bulunmadığı işte çalıştırılan sigortalının, bu işe girişinden önce var olduğu tesbit edilen ve bünyeye elverişli olmadığı işte çalıştırılması sonucu meydana gelen hastalığı için kurumca ya-

pılan hastalık sigortası masraflarının tümü işverene ödettirilir (Madde 41).

8. Üçüncü Kişinin Sorumluluğu: (Madde 39)

Kasdî ve suç sayılır hareketi ile sigortalının, eşinin veya çocuğunun hastalanmasına sebep olan kimseye, bu kanun gereğince hastalık sigortasından yapılan her türlü giderler tazmin ettirilir.

C. Analık Sigortası

Analık sigortası 1.7.1946 tarihinde yürürlüğe giren 4772 sayılı iş kazaları ile meslek hastalıkları ve analık sigortası kanunu ile yurdumuzda uygulanmaya başlamıştır.

Bu sigorta kolundan, sigortalı kadına veya sigortalı erkeğin sigortalı olmayan karısına analığı halinde aşağıdaki yardımlar yapılır:

a) Gebelik Yardımı (Madde 44)

Gebelik halinde muayene yaptırılması ve tedavisinin sağlanması, bu yardımın kurumca doğrudan doğruya yapılmasına imkân görülemiyen yer ve hallerde maktu yardım yapılması,

b) Doğum Yardımı (Madde 45)

Doğum sırasında ve doğumdan sonra gerekli sağlık yardımları ile ilaçların ve sağlık malzemesinin sağlanması, bu yardımın aynen yapılamadığı yer ve hallerde maktu doğum yardımı yapılması (Madde 46). Halen maktu doğum yardımı normal doğumlarda 100 TL., müdahaleli doğumlarda en çok 300 TL'dir.

c) Emzirme Yardımı (Madde 47)

Çocuğun canlı doğması şartıyla çalışma

bakanlığınca onanacak tarifeye göre her çocuk için bir emzirme yardımı yapılır (Halen bu yardım 150 TL'dir).

- Analık Yardımlarından Yararlanma Şartları (Madde 48)

Analık sağlık yardımları ile emzirme yardımlarından veyahut makdu gebelik ve doğum yardımlarından yararlanabilmek için:

a) Kadın sigortalı için, doğumdan önceki bir yıl içinde en az 90 gün analık sigortası primi ödenmiş olması,

b) Sigortalı erkek için, doğumdan önceki bir yıl içinde en az 120 gün analık sigortası primi ödenmiş olması ve sigortalının doğum yapan kadınla doğumdan önce evlenmiş bulunması şarttır.

- Geçici İş Göremezlik Ödeneği (Madde 49)

1475 sayılı İş Kanununun 70'inci maddesi hükmünce kadın işçilerin doğumdan önce 6 ve doğumdan sonra 6 hafta olmak üzere 12 haftalık süre içinde çalışabilmesi yasaktır. Bu hükme paralel olarak 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 49'uncu maddesi gereğince, sigortalı kadının analığı halinde, doğumdan önceki ve sonraki 6'şar haftalık sürede, çalışmadığı her gün için geçici işgöremezlik ödeneği verilir.

Ödeneğe esas günlük kazanç, doğumdan önceki üç takvim ayı içinde prime esas teşkil eden kazançlar toplamının bu üç ay içindeki prime ödeme gün sayısına bölünmesi sonucu bulunur.

Sigortalı kadın ister yatırılarak tedavi edilsin ister evinde istirahatli kılınsın, verilecek ödenek miktarı, bulunan ortalama günlük kazancının üçte ikisidir ve her gün i-

çin ödenek verildiği gibi bu ödenekler hiç bir şekilde kesilmez.

Kadın sigortalının analık geçici iş göremezlik ödeneği alabilmesi için doğumdan önceki bir yıl içinde en az 120 gün analık sigortası primi ödenmiş olması şarttır.

- Sigortalılık Niteliğini Yitirenler (Md. 51)

Sigortalılık niteliğinin yitirildiği tarihten başlamak üzere 300 gün içinde çocuğu olan sigortalı kadın veya karısı analık sigortası yardımlarından yararlanacak sigortalı erkek için, doğum tarihinden önceki 15 ay içinde en az 120 gün analık primi ödenmiş olması şartıyla analık sağlık ve emzirme yardımlarından veya maktu para yardımlarından yararlanırlar.

D. Malûllük-Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları

Bu sigorta kolu ilk defa 5417 sayılı ihtiyarlık sigortası kanunu ile 1.4.1950 tarihinde uygulanmaya başlamıştır. Ancak 5417 sayılı kanun yaşlılık sigortası yardımlarını getirmiş fakat malûllük ve ölüm hallerine karşı esaslı bir yardım sağlamamıştır.

Ayrıca, 1.4.1954 tarihine kadar mevsimlik işlerde çalışanlar, bu kanundan müstesna tutulduklarından tatbik sahası oldukça dar tutulmuştur. 1.4.1954 tarihinde 639 sayılı kanunla bu hüküm kaldırılmak suretiyle mevsimlik işlerde çalışanlarda ihtiyarlık sigortasına tâbi kılınmış ve yine 6391 sayılı yasa ile malûllük ve ölüm sigortası yardımları ağır şartlarla da olsa sağlanmıştır.

Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları kollarının tam olarak tatbiki 1.6.1957 tarihinde yürürlüğe giren 6900 sayılı Malûliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu ile başlamıştır.

1.3.1965 tarihinde yürürlüğe giren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile bütün sigorta kanunları yürürlükten kaldırılmış ve bir kanunda toplanmıştır.

506 sayılı yasa ile bu sigorta kolundan yapılacak yardımlar için gerekli şartlar eski kanunlara oranla daha ehven hale getirilmiştir.

Halen yürürlükte bulunan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa göre bu sigorta kolundan sağlanan yardımlar şunlardır:

1. Malûllük aylığı bağlanması,
2. Yaşlılık aylığı bağlanması,
3. Yaşlılık aylığına hak kazanamayanlara toptan ödeme yapılması,
4. Ölen sigortalının hak sahiplerine, aylık bağlanması,
5. Ölüm aylığı bağlanma şartlarını yerine getiremeden ölen sigortalının, hak sahiplerine toptan ödeme yapılması,
6. Ölen sigortalı için cenaze masrafı verilmesi,
7. Evlenme sebebiyle işinden ayrılan kadının sigortalıya toptan ödeme yapılması.

1. Malûllük Sigortası

Bu sigorta kolundan yapılan yardım malûllük aylığı bağlanmasıdır (Madde 52).

Sigortalılığının başladığı tarihten sonra meydana gelen arızası veya hastalığı sebebiyle, Kurum Sağlık Tesisleri sağlık kurulu raporu ile çalışma gücünün en az üçte ikisini yitirdiği tesbit edilen veya yapılan tedavisi sonunda çalışabilir durumda olmadığına karar verilen sigortalı malûl sayılmaktadır.

Malûl sayılan sigortalıya, sigortalılık süresinin en az 5 yıl olması ve her yıl için en az 120 gün prim ödemesi veyahut toplam olarak 1800 gün prim ödemesi şartıyla ve yazılı talebi üzerine malûllük aylığı bağlanır.

Malûllük aylığına hak kazanan sigortalıya işten ayrıldığı tarihten önce prim ödediği 5 takvim yılının prim hesabına esas tutulan kazanç tutarları toplamı en yüksek olan 3 takvim yılına göre bulunacak ortalama yıllık kazancının %70'i oranında yıllık malûllük geliri bağlanır. Sigortalının başka birinin sürekli bakımına muhtaç durumda olması halinde bu oran % 80'e çıkarılır (Madde 55).

Malûllük aylığı yıllık malûllük geliri- nin 12'de biridir. Aylığın lira kesri varsa liraya çıkarılır. Halen en az malûllük aylığı 540.- TL'dir.

Bağlanan malûllük aylığının üç aylık tutarı peşin olmak üzere her yılın Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarında ödenir.

Malûllük aylığı bağlanabilmesi için sigortalının çalıştığı işten ayrılması ve yazılı olarak kuruma müracaat etmesi gerekmektedir. Zira, malûllük aylığı, sigortalının yazılı istek tarihini takip eden aybaşından itibaren başlamaktadır. Ancak sigortalının malûl sayılmasına esas olan raporun tarihi yazılı istek tarihini takip eden takvim ayından sonraki bir tarih ise aylığı bu raporun tarihini takip eden aybaşından itibaren başlar. Ayrıca, sigortalıya yazılı istek tarihinde hastalık sigortasından geçici iş göremezlik ödeneği verilmekte ise, bağlanacak malûllük aylığı, geçici iş göremezlik ödeneği verilme süresinin sona erdiği tarihten sonraki aybaşından başlar. Şu kadar ki, bağlanacak malûllük aylığı, sigortalının hastalık sigortasından almakta olduğu

geçici işgöremezlik ödeneğinin aylık tutarından fazla ise aradaki fark kendisine ilk aylığı ile verilir (Madde 56).

Malûllük aylığı bağlandıktan sonra Kurumca yaptırılan kontrol muayenesi sonucu malûllük halinin ortadan kalktığı tesbit edilenlerin veyahut sigortalı bir işte çalışmaya başlayanların aylıkları kesilir.

2. Yaşlılık Sigortası

Yaşlılık sigortasından sağlanan yardımlar şunlardır: (Madde 59)

Sigortalıya:

- a) Yaşlılık aylığı bağlanması,
- b) Toptan ödeme yapılması,

- Yaşlılık Aylığından Yararlanma Şartları (Madde 60)

Yaşlılık aylığı bağlanma şartları Sosyal Sigortalar Kanununda 6 ayrı bölümde toplanmıştır. Bunlardan herhangi birini yerine getiren sigortalı yaşlılık aylığına hak kazanmaktadır.

Bu şartlar sırasıyla şunlardır:

1. Kadın sigortalı 50, erkek sigortalı 55 yaşını doldurduğunda toplam olarak en az 5000 gün prim ödemiş bulunuyorsa yaşlılık aylığına hak kazanır. 5000 günlük prim ödeme şartını, muntazam çalışan bir sigortalı 13 sene, 10 ay, 20 günde yerine getirir.

2. Sigortalılık süresi en az 25 yıl olan sigortalı bu sürede en az 5000 gün prim ödemiş ise yaş haddi aranmaksızın yaşlılık aylığına hak kazanmaktadır. Örneğin 17 yaşında sigortalı bir işe giren işçi, 25 yıllık süreyi

42 yaşında dolduracaktır. Bu sürede en az 5000 gün prim ödemiş ise, 42 yaşında olmasına rağmen yaşlılık aylığına hak kazanmaktadır.

3. 50 yaşını dolduran kadın, 55 yaşını dolduran erkek sigortalı şayet 5000 gün prim ödemiş ise, sigortalılık süresinin en az 15 yıl olması ve her yıl için ortalama en az 120 gün prim ödemiş olması şartıyla yaşlılık aylığına hak kazanır.

4. 50 yaşını dolduran ve erken yaşlandığı Sosyal Sigortalar Kurumu Sağlık Tesisleri Sağlık Kurulu raporu ile tesbit edilen erkek sigortalı, yaşlılık aylığı bağlanması için gerekli olan prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresini tamamlamış ise yaşlılık aylığına hak kazanır.

5. Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tâbi çalışmalarının en az 1800 gününü maden işyerlerinin yeraltı işlerinde geçirmiş bulunan ve prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresi itibariyle yaşlılık aylığı bağlanma şartlarını da yerine getiren erkek sigortalı 50 yaşını doldurduğunda yaşlılık aylığına hak kazanır.

6. İleri yaşlarda sigortalı olan kadın veya erkek sigortalılara, 55 yaşını doldurmak en az 5 yıldan beri sigortalı olmak ve her yıl için ortalama olarak en az 200 gün prim ödemek ve sigortalılıklarının başladığı tarihten önceki 10 yıl içinde, tarım işyerlerinden, aynı konutta 3'üncü dereceye kadar (üçüncü derece dahil) hısımlar arasında yapılan işlerden ve ev hizmetlerinden gayri işlerde sigorta primi ödemeksizin en az 2000 gün çalıştıklarını, Kurumca hazırlanan ve süresi içinde verilen çalışma belgesi ile tevsik etmek şartıyla yaşlılık aylığına hak kazanırlar.

- Yaşlılık Aylığının Hesaplanması (Md.61)

Yaşlılık aylığına hak kazanan sigortalıya, işten ayrıldığı tarihten önce malûllük, yaşlılık, ve ölüm sigortaları primi ödenmiş son 5 takvim yılının prim hesabına esas tutulan kazanç tutarları toplamı en yüksek olan 3 takvim yılına göre bulunacak ortalama yıllık kazancı üzerinden yaşlılık aylığı bağlanır.

Sigortalıya bağlanacak yıllık yaşlılık gelirin oranı genel olarak % 70'tir. Ancak bazı hallerde bu oran % 65'e kadar iner, bazı hallerde % 70 oranının üstünde olur. Bu haller şunlardır:

a) Kadın sigortalı 50, erkek sigortalı 55 yaşını doldurduğunda en az 5000 gün prim ödemiş ise % 70 oranında,

b) Yaş hadlerini doldurmamış olmakla beraber en az 25 yıldan beri sigortalı olan ve en az 5000 gün prim ödeyen sigortalıya % 70 oranında,

c) Kadın sigortalı 50, erkek sigortalı 55 yaşını doldurduklarında en az 5000 gün prim ödemedikleri halde, en az 15 yıl sigortalı olmak ve her yıl için en az 120 gün prim ödemek şartıyla aylığa hak kazanmış ise % 70 oranında, sigortalılık süresinin 25 yıldan eksik her yıl için yüzde yarım indirilmek, suretiyle ve en az % 65 oranında, yıllık yaşlılık geliri bağlanır.

d) Kadın ise 50, erkek ise 55 yaşlarından sonraki yaşlarda aylık bağlanması için müracaat edilmiş ise, yukarıda (a) ve (c) fıkralarında belirtilen orana, yaş hadlerinden sonra doldurulan her yaş için % 1 ilâve edilir. Yüzde oranının üst sınırı yoktur.

Yaşlılık aylığının en az haddi halen

540.- TL'dir.

Yaşlılık aylığı, sigortalının yazılı isteğini takip eden aybaşından itibaren başlar.

Yaşlılık aylığı bağlananların sigortalı olarak çalışmaya tekrar başlamaları halinde, aylıkları kesilir. Çalıştıkları sigortalı işten ayrıldıktan sonra yazılı olarak Kuruma müracaat ettiklerinde, müracaat tarihini takip eden aybaşından itibaren önceden bağlanan aylıkları kendilerine ödenir. Şu kadar ki, bu gibi sigortalılar için yazılı istek tarihlerine göre yeniden yaşlılık aylığı hesaplanır ve bu aylık önceden bağlanan yaşlılık aylığından çoksa hesaplanan yeni aylık üzerinden ödeme yapılır (Madde 63).

- Toptan Ödeme (Madde 64)

Kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurmuş veya 50 yaşını doldurmuş bulunan ve erken yaşlandığı tesbit edilen erkek sigortalılar, sigortalı olarak çalıştıkları işten ayrılarak yazılı istekte bulduklarında aylık bağlanma şartlarını yerine getirememişlerse, kendisinin ve işverenlerinin ödediği malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin toplamı, toptan ödeme şeklinde verilir.

3. Ölüm Sigortası

- Sağlanan Yardımlar (Madde 65)

1. Ölen sigortalının eşine, çocuklarına, ana ve babasına aylık bağlanması,
2. Ölen sigortalının eşine, çocuklarına, ana ve babasına toptan ödeme yapılması,
3. Ölen sigortalı için cenaze masrafı karşılığı verilmesi.

- Ölen Sigortalının Hak Sahiplerine Aylık Bağlanması İçin Aranılan Şartlar (Madde 66).

1. Malûllük ve yaşlılık aylığı almakta iken, veya yazılı olarak istekte bulunup malûllük veya yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazandıktan sonra ölen,

2. Bağlanmış bulunan malûllük veya yaşlılık aylığı, sigortalı olarak çalışmaya başlamaları sebebiyle kesilmiş durumda olanlardan ölen,

3. Bağlanmış bulunan malûllük aylıkları sigortalı olarak çalışmaya başlamaları sebebiyle kesilenlerden malûllük aylığı alma hakkını yitirmiş durumda olduğu kontrol muayenesi sonunda tesbit edilemeden ölen,

4. Ölüm tarihinde en az 5 yıldan beri sigortalı bulunan ve her yıl için ortalama olarak en az 120 gün veya bütün sigortalılığı süresince toplam olarak 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi ödemiş bulunan,

sigortalının hak sahibi kimselerine aylık bağlanır.

- Aylığın Hesaplanması (Madde 67)

Sigortalıya ölmeden önce malûllük veya yaşlılık aylığı bağlanmış ise bağlanan bu aylık hak sahiplerine aşağıda izah edilen 68'inci ve 69'uncu maddelere göre verilir.

Aylık bağlanmamış olan veya yazılı müracaatla tahsis talebinde bulunmadan ölen sigortalının hak sahiplerine bağlanacak aylık aşağıdaki gibi hesap edilir.

Ölen sigortalının işten ayrıldığı tarihten önceki prim ödediği 5 takvim yılında en yüksek kazanç sağlandığı 3 yılın ortalamasına

veya 4 yıldan az prim ödemiş ise prim ödediği yıllara göre ortalama bir yıllık kazancı bulunur.

Bulunan yıllık kazancın % 70'i alınır ve bulunan miktar hak sahiplerine bağlanacak aylığa esas teşkil eder.

Aylık bağlanmayan veya aylık için yazılı müracaat etmeyen sigortalının kadın ise 50, erkek ise 55 yaştan yukarı yaşlarda ölümü halinde hesaplanacak yıllık gelir bu yaşlardan sonra doldurulan her tam yaş için % 1 arttırılarak tesbit olunur.

Bulunan yıllık gelir aşağıdaki maddelerde izah edildiği şekilde hak sahiplerine taksim olunur.

Daha başka ifade ile sigortalının hayatta olduğu farz edilerek bir aylık hesap edilir ve bulunan bu aylık hak sahiplerine hisseleri oranında verilir.

- Eş ve Çocuklara Aylık Bağlanması: (Madde 68)

Ölen sigortalının aylık bağlanmasına hak kazanan kimselerine aşağıdaki hükümlere göre aylık bağlanır:

Ölen sigortalı için hesaplanan aylığın:

1. Dul karısına % 50'si, aylık alan (sigortadan) çocuğu olmayan dul karısına üçte ikisi,

2. Sigortalı eşinin ölümü tarihinde çalışmayacak durumda malûl veya 55 yaşını doldurmuş olan ve geçimi sigortalı tarafından sağlandığı belgelenen kocasına % 50, aylık alan (sigortadan) çocuğu bulunmayan aynı durumdaki kocaya üçte ikisi,

3. Çocuklardan:

a) 18 yaşını veya orta öğrenim yapması halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmamış yahut yaşları ne olursa olsun çalışamayacak durumda malûl (Kurum Sağlık Tesisleri Sağlık Kurulu raporuyla) bulunanların her birine % 25'i,

b) Sigortalının ölümü ile anasız, baba-sız kalan veya ana ve babaları arasında evlilik bağlantısı bulunmayan yahut sigortalı babanın ölümü tarihinde evlilik bağlantısı bulunmakla beraber anaları sonradan evlenen çocukların her birine % 50'si,

oranında aylık bağlanır.

4. Sigortalı tarafından evlât edinilmiş tanınmış veya nesebi düzeltilmiş, yahut babalığı hükme bağlanmış çocuklarıyla sigortalının ölümünden sonra doğan çocukları, bağlanacak aylıktan yukarıda belirtilen esaslara göre yararlanırlar.

5. Hak sahibi eş ve çocuklara bağlanacak aylıkların toplamı, sigortalıya ait aylığın tutarını geçemez. Bu sınırın aşılması için gerekirse hak sahibi kimselerin aylıklarından orantılı olarak indirmeler yapılır.

- Ana ve Babaya Aylık Bağlanması: (Md.69)

Sigortalının ölümü tarihinde eşine ve çocuklarına bağlanması gereken aylıkların toplamı, sigortalıya ait aylıktan aşağı olursa artanı, eşit hisseler halinde, geçiminin sigortalı tarafından sağlandığı belgelenen ana ve babasına aylık olarak verilir.

Ancak bunların her birinin hissesi sigortalıya ait aylığın % 25'ini geçmez.

Sigortalının ölümü ile eşine ve çocuklarına bağlanabilecek aylıkların toplamı, sigortalıya ait aylıktan aşağı değilse ana ve babanın aylık alma hakkı düşer.

- Aylığın Başlangıcı (Madde 70)

Sigortalının ölümünde, ölüm sigortasından hak sahibi kimselerine bağlanacak aylıklar, ölümle aylığa hak kazandıkları tarihten sonraki aybaşından başlar.

Malûllük ve yaşlılık aylığı almakta iken ölen sigortalının hak sahibi kimselerinin aylıkları, sigortalının hak kazandığı son aylık devresinin sona erdiği tarihten başlar.

- Toptan Ödeme (Madde 71)

Ölen sigortalının hak sahibi kimselerinden hiç biri bu Kanuna göre ölüm sigortasından aylık bağlanmasına hak kazanamadıkları takdirde, ölen sigortalının ve işverenlerinin ödedikleri malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortası primlerinin toplamı aylık bağlanmadaki nisbetler dahilinde hak sahiplerine verilir.

Malûllük veya yaşlılık veyahut ölüm aylığına hak kazananlara toptan ödeme yapılmaz.

- Cenaze Masrafları Karşılığı: (Md. 103)

İş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalı ile sigortalı olarak çalışmakta veya malûllük yahut yaşlılık aylığı almakta iken veyahut sigortalı olarak işten ayrıldığı tarihten bir yıl geçmeden ölen sigortalının ailesine, Bakanlar Kurulunca tesbit edilecek tarife üzerinden (bugün 1.3.1965'den sonra ölenler için 300.- TL'dir) cenaze masrafı karşılığı ödenir.

Cenaze gerçek veya tüzel kişiler tara-

fından kaldırılırsa, masrafin belgelere dayanan ve Bakanlar Kurulunca tesbit edilen tarihteki miktarı geçmiyen kısmı bunlara ödenir. Yapılan masraflar bu miktardan az olursa artanını sigortalının ailesine verilir.

- Karara İtiraz: (Madde 116).

Sigortalı ve hak sahibi kimseleri, Kurumun kararını bildiren yazıyı aldıkları gündenden başlamak üzere bir yıl içinde yetkili Mahkemeye başvurarak Kurumun kararına itiraz edebilirler.

İtiraz kararın uygulanmasını durdurmaz (yetkili iş mahkemeleri veya bu davalara bakmakla görevli mahkemeye müracaat edilir).

E. Evlenme Toptan Ödemesi

1.3.1965 tarihinde yürürlüğe giren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile Evlenme Toptan Ödemesi kaldırılmış idi. Sonradan bu Kanuna ek olarak 1.10.1967 tarihinde yürürlüğe giren 899 sayılı Kanun ile Evlenme Toptan Ödemesi yapılmaya başlanmıştır.

Bu kanuna göre evlenme dolayısı ile işyerinden ayrılan kadın sigortalılara, kendileri ve işverenleri tarafından ödenmiş olan mahlûlük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin yarısı, yazılı talepleri üzerine toptan ödeme şeklinde verilir.

İşten ayrıldıkları tarihten itibaren bir yıl geçmeden evlenen veya çalışmakta iken evlenip de evlenme tarihinden itibaren bir yıl geçmeden işinden ayrılan kadın sigortalılar evlenme sebebi ile işinden ayrılmış sayılır ve toptan ödemeye müstahak olurlar. Evlenme ile işten ayrılma tarihleri arasında bir yıldan fazla zaman geçmiş ise kadın sigortalı evlenme toptan ödemesine müstahak olamaz.

Evlenme toptan ödemesini alan kadın sigortalı sonradan sigortalı olarak çalışmaya başlarsa, bu halde almış olduğu meblâğı, aldığı tarihten itibaren % 5 faizi ile Sosyal Sigortalar Kurumuna iade ettiği takdirde sigortalılık süresinin başlangıcı ilk defa olarak çalışmaya başladığı tarih olur, yani ileride malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları kolundan yapılacak tahsislerde toptan ödeme almamış sigortalı olarak yardımlardan faydalanır.

Şayet alınan meblağ Kuruma iade edilmiş ise, sonradan sigortalı olarak çalışmaya başlanması halinde sigortalılık süresinin başlangıcı yeniden işe girdiği tarih olur ve ileride malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları kollarından yapılacak yardımlarda, toptan ödeme alınmış olan süre nazara alınmaz.

V. S o n u ç

Cumhuriyetimizin kuruluşundan bu yana ekonomik alandaki ilerlememize paralel olarak alınan tedbirlerle halen Sosyal Sigortalar Kanunu ile 1,5 milyon, çeşitli emekli sandıkları ile 800 bin bağımlı, Bağ-Kur Kanunu ile (ilgili lilerin ifadesine göre halen) 700 bin bağımsız çalışanlar olmak üzere 3 milyon civarındaki ve bunların eş ve çocukları ile nüfusumuzun yaklaşık olarak üçte birinin Sosyal Güvenlikleri kısmen de olsa teminat altına alınmış bulunmaktadır.

Ancak nüfusumuzun çoğunluğunu teşkil eden tarım işçileri her türlü güvenlikten yoksun bulunmaktadırlar. Anayasamızın 48 'inci maddesindeki "Herkes Sosyal Güvenlik hakkına sahiptir." hükmünce tarım kesiminde çalışanların Sosyal Güvenliğe kavuşturulması ve işsizlik sigortasının uygulanması zaruret halini almıştır.

Ayrıca, ayrı ayrı kanunlarla sağlanan

Sosyal Güvenlik Yardımlarının şartları ve miktarları arasında büyük ayrılıklar mevcut olduğundan bu durum Anayasamızın 12'nci maddesindeki eşitlik ilkesine aykırı düşmektedir. 5 yıllık kalkınma plânlarımızda öngörüldüğü üzere, bu farklılıkların ortadan kaldırılması için memleketimizde Tek Sosyal Güvenlik Sisteminin uygulanması yoluna gidilmesi gerekmektedir.